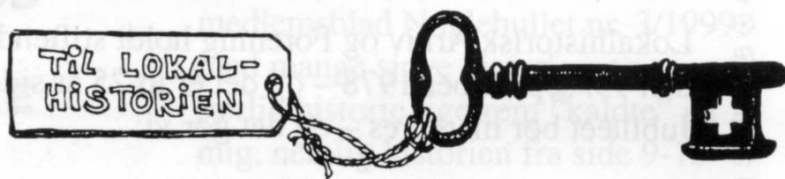


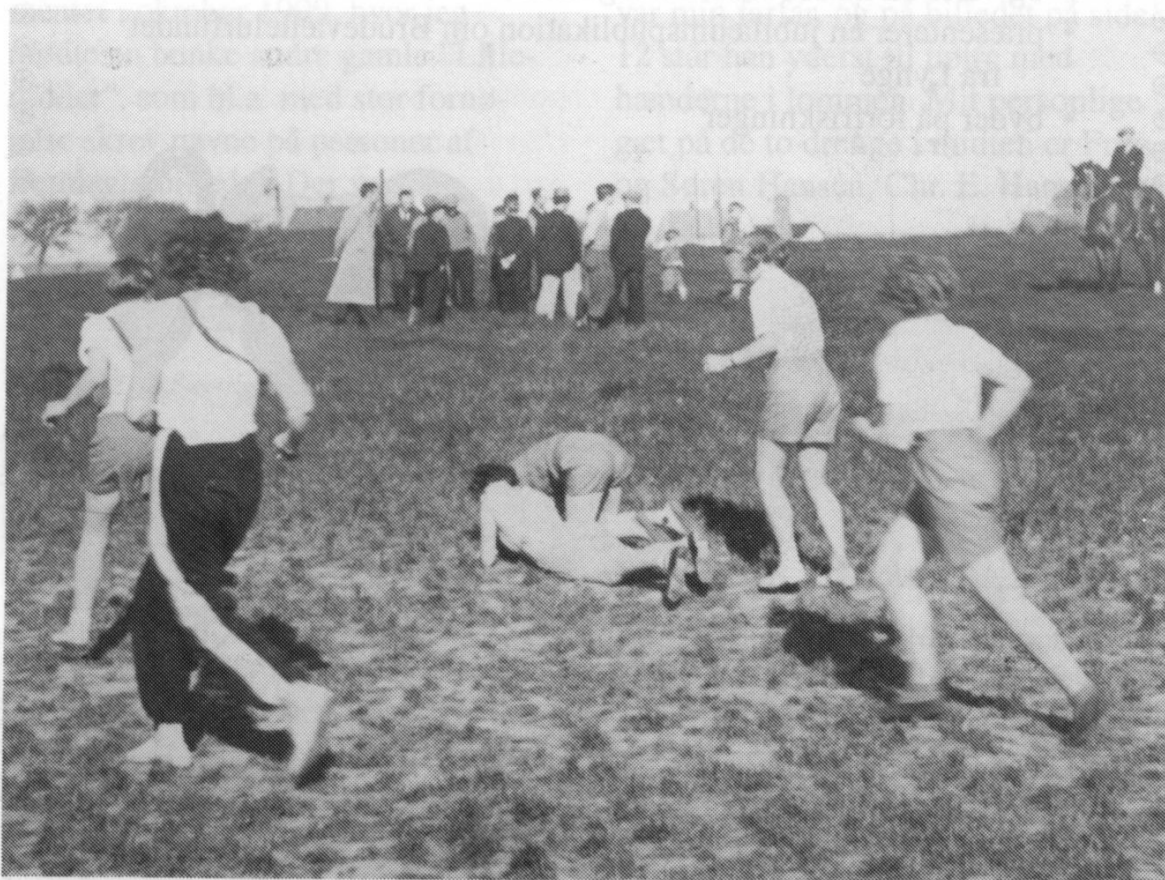
nøgle•hullet

NR. 2 2003

TIL LOKAL-
HISTORIEN



NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE



Feminin ynde og håndbold har i nyere tid kunnet samle publikum, især naturligvis når det er landsholdet. At også Lyng-Uggeløses damehold kunne trække tilskuere, beviser vort fotografi fra 1938 af en håndboldkamp på en græsmark overfor Lyng Station. På billedet ses en dramatisk tackling, der har jordet to spillere, bolden er væk og de 13-14 tilskuere – hvoraf én er til hest – ses i engageret samtale med ryggen til spillet. Fotografiet er ét fra en lille samling fra bl.a. stationen i Lyng. I dette Nøglehul ser vi på flere af de gode motiver i et billed-afsnit.

PROGRAMMET

Lokalhistorisk Arkiv og Forening holdt stiftende generalforsamling den 13. september 1978 – og det er jo 25 år siden i år.

Jubilæet bør markeres – og det gør vi:

Lørdag den 13. september 2003 indbyder vi til jubilæumsreception i Arkivet på Kirkehavegaard fra kl. 14 – 17

- vi holder Åbent Hus
- og viser en masse lokale fotografier
- præsenterer en jubilæumspublikation om Brudevæltelurfundet fra Lyngø
- byder på forfriskninger

Vi håber, at rigtig mange vil dukke op!



Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune, Kirkehavegaard, Kirkehaven 10, Lillerød, 3450 Allerød, tlf. 48 17 08 91. Åbningstid: Tirsdage kl. 9.00-13.00, samt efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm.

Henvendelse kan også ske til:

Ole Høegh Post (formand) tlf. 48 17 53 26 (kun aften),
Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød.



Arkivets e-mailadresse: LAFAK@mail.tele.dk – Hjemmeside: www.alleroed.bibnet.dk.

"Nøglehullet" er foreningens og arkivets medlemsblad. Redaktion: Birthe Skovholm og Ole Høegh Post. Tryk: Preben Jensen.

Oplag: 400 ekspl. ISSN 0905-4146.

Juni 2003.

Alle kortudsnit har Copyright Kort og Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV.

Fotos med kendt fotograf: Arne Buch: 18n – Mogens Ebbesen: 19n – Arne Hemmje: 16n – Hans F. Jørgensen: 1, 14, 15, 16ø – Ole Høegh Post: 6ø, 7n, 12, 20.

FYRBØDEREN HOS FRITZ HANSEN – OG MEGET MERE

Af Allan Paulsen

Jeg besøgte med glæde Lokalarivet i Allerød ved "Åbent Hus"-arrangementet i oktober 1999, hvor jeg mødte en bunke andre gamle "Lillerødder", som bl.a. med stor fornøjelse skrev navne på personer af fremlagte billeder. Der var bl.a.

konfirmationsbilleder, og det "ruskede" en del i mig. Samtidig fik jeg udleveret Arkivets medlemsblad Nøglehullet nr. 3/1999 med mange sjove historier, og en særlig historie ligefrem "kaldte" på mig, nemlig historien fra side 9-13 om Lillerød Savværk fortalt af Chr. E. Hansen, søn af "den gamle" Fritz Hansen. Historien slutter med, at en ny fyrbøder blev antaget på møbelfabrikken F.H. Denne fyrbøder var min farfar, og på billedet på side 12 står han yderst til højre med hænderne i lommen. Mit personlige gæt på de to drenge i midten er Fritz og Søren Hansen, Chr. E. Hansens



Udsnit af gruppefoto fra 1908: Fyrbøder Edmund Johs. Paulsen står yderst til højre.

sønner med den tids beklædning: knælange sorte, tykke strømper og lyse spidstræsko (Hollandske).

Jeg vil her tillade mig at fortælle lidt om min farfar:

Hans navn var Edmund Johannes Paulsen, født d. 9.10.1866 i København og død 18.3.1944 på et plejehjem i Frederiksdal.

Dengang var der endnu ikke et plejehjem i Lillerød.

Min farfar var udlært smed og læste videre til fyrbøder, som i dag vel svarer til maskinmester. Så sejlede han i en del år som fyrbøder og kom vidt omkring.

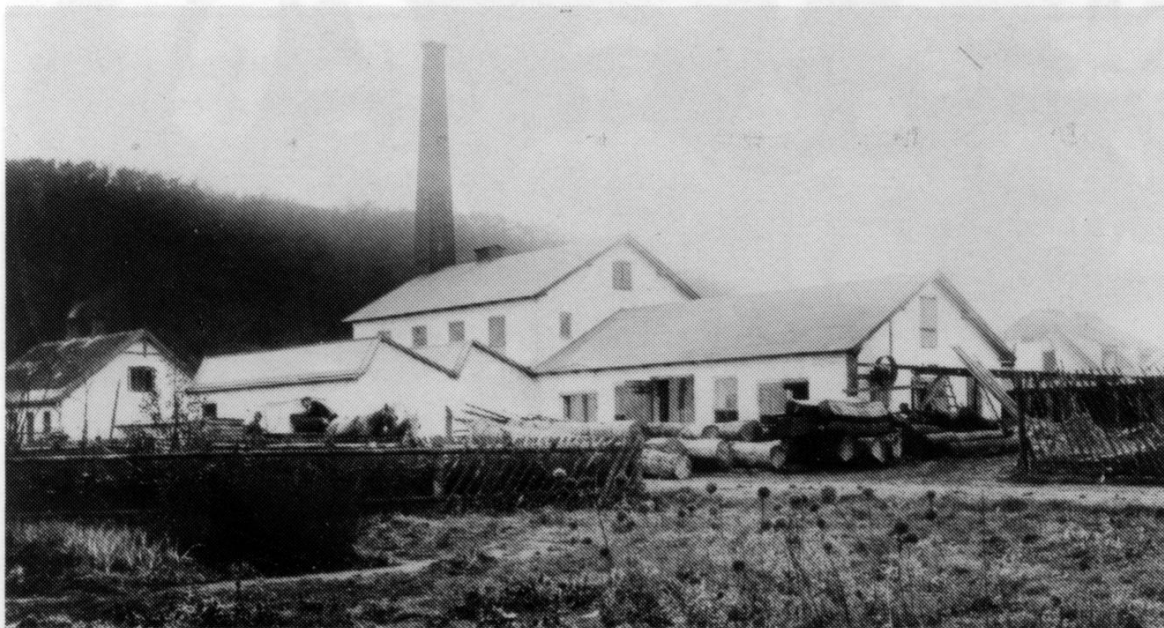
Her er en historie, der kan lyde som en røverhistorie, men som er sand:

Engang lå skibet ankeret op ud for de indonesiske øer, hvor der levede menneskeædere. Mandskabet ombord var blevet beordret til at blive på skibet, men min farfar og en anden svømmede ind til øen, og i løbet af

kort tid blev de omringet af en bunke indfødte. Min farfar styrtede tilbage til vandet og begyndte at svømme retur til skibet, men pludselig fik han et spyd i ryggen, og det blev siddende fast. Han fik et fingerbredt ar i ryggen på ca. 10 cm resten af sine dage. Fra skibet havde man set farfar, og man satte en båd i vandet og hentede ham. Den anden sømand dukkede ikke op, men nogle år efter mødte min farfar ham i Hamborg, og han fortalte, at han havde slået sig fri. Som gammel bokser slog han de indfødte i hjertekulen og løb derefter tværs over øen til civiliserede områder, hvor han havde fået hyre på et skib til Europa.

Farfar sejlede meget på Østen og blev inspireret af hinduismen og buddhismen og blev grebet af datidens modefilosofi spiritismen.

Han var gift, havde 6 børn og boede på Christianshavn i København, men



Fyrmesterboligen ses længst til venstre på dette gamle billede af Lillerød Savværk.

en dag han kom hjem fra langfart, lå han kone desværre med en anden mand i sengen. Manden røg ned ad trappen, og min farfar gik på besøg hos nogle nabovenner. Her var manden kommet fuld hjem og havde tævet konen med et blå øje og blodig næse. Min farfar, som i forvejen var i oprevet tilstand, smed manden ud og bad ham om ikke at komme igen. Så stod farfar der med en dame med fire børn heraf et par tvillinger. Min farfar stoppede sejleriet og fik arbejde hos Fritz Hansens møbel-fabrik på Christianshavn. Senere blev han tilbudt fyrbøderjobbet i Lillerød med "billig" firmabolig og et vist antal rummeter brænde om året. I mellemtiden havde den nye dame, som han aldrig giftede sig med, fået to drenge, og senere i Lillerød kom der tre piger til. Den yngste af drengene var min far, Paul Oluf Paulsen, født den 11.11.1904 og død den 12.4.1981. Familien flyttede den 11.11.1906 til Lillerød og boede først på Lyng Overdrev, inden de fik fyrbøderboligen på Skovensvej. Fyrbøderboligen blev senere nedrevet til fordel for malerværkstedet, og i dag ligger FH-hallen på stedet. Min farfar bestred jobbet som fyrbøder på FH i 28-30 år. Jeg kan fortælle en del historier herom. Engang bad min farfar Chr. E. Hansen om at få en forgang til boligen, fordi han altid var ved at falde over alle de træsko, der stod i gangen, når han kom hjem. Chr. E. Hansen svarede, at det ikke var hans



Chr. E. Hansen

skyld, at der var så mange børn i fyrbøderboligen, – men min farfar fik sin forgang. Engang senere manglede FH penge og betalte ikke løn til sine arbejdere. Så lukkede min farfar for dampmaskinen, og fabrikken gik i stå. Chr. E. Hansen kom til farfar og sagde, at det kunne han ikke, men farfar svarede, at han havde så mange munde at mætte, og uden penge kunne han ikke købe mad. Farfar fik sine penge, og fabrikken gik i gang igen. Farfar var for landsbysamfundet Lillerød lidt af en "verdensmand". Han indlagde elektrisk lys på FH som det første sted i byen, og derefter kom der el til hans egen bolig. Da han skulle afprøve det, forlod hans svigermor huset af skræk for, at det skulle eksplodere. Han byggede også selv en radio, som min storebror (født 1937) og jeg (født 1939) legede med og ødelagde i slutningen af 1940'erne. Han holdt foredrag flere



Tre af de 4 „byggeforeningshuse“ ved Frederiksborgvej efter nogen ombygning i 1981.

steder både her i byen og i Hillerød og andre store byer og ikke kun om spiritismen. Farfar startede også den første boligforening i Lillerød. Han tog til Indenrigsministeriet og fik statslån til at

bygge de 4 huse på Frederiksborgvej, der nu ligger ved indkørslen til Centerhallen fra Frederiksborgvej. I "gamle dage" var det en lille lukket vej, der kun gik ind til de 4 boligforeningshuse.



Fyrbøderen på FH tog initiativ til „Lillerød og Omegns Brugsforening“ 1916. Postkort 1921.

På et tidspunkt var der ikke nogen købmandsbutikker i Lillerød, så farfar kontaktede FDB (Brugsen), og fik dem til at åbne en afdeling i Lillerød (1916). Hvor stor den er blevet siden, kan vi se på M.D. Madsensvej.

Min far (født 1904) og hans storebror (født 1902) måtte før den tid gå til den nærmeste købmandsforretning, som dengang lå i den nordligste del af Bregnerød Kro. Det var en lang vej for Lillerøds beboere, så man kan godt forstå, at min farfar gjorde en indsats for at få en forretning tættere på.

Engang var min ældste storesøster på FH for at besøge min farfar. Hun fik lov til at fløjte fyraften på dampmaskinen, hvilket kunne høres over hele byen, og det pralede hun senere af overfor klassekammeraterne.

Min fars barndom var jo mest på FHs møbelfabrik, og som legekammerater var Fritz og Søren – sønner af Chr. E. Hansen – tættest på.

Officielt er langdyssen i Ravnsholt aldrig blevet udgravet!



Fritz Hansen

Engang tændte de bål på FH og blev behørigt afstraffet med en endefuld. Skoven var en nærliggende legeplads, og der kunne de finde på at grave kranier op af gravhøje, bl.a. den på højre side af Ålekærvej fra Skovensvej, og spille fodbold med kranierne. Men i skumringen, og når de var på vej hjem fra købmanden i Bregnerød, var de ikke meget for at passere gravhøjen.

På et tidspunkt som drenge arbejdede min far og farbror på Allerød Teglværk. Deres timeløn blev afgjort af alderen: min far fik 10 øre i timen og farbror fik 12 øre.

Ofte var min far håndlanger til min farfar på FH uden at være ansat, men i 1925 blev han fastansat, og han var der i ca. 32 år, hvor han pudsede møbler med et roterende slibebånd. Min mor, Sylvia Paulsen, var også ansat på FH efter anden verdenskrig. Hun arbejdede i ca. 15 år i 1950-1960'erne på malerværkstedet under værkfører "Maler-Peter".

Min storebror Kai (født 1937) blev i

1950'erne udlært som møbelsnedker på FH.

Både min mor, far og bror rejste selv fra FH.

Engang i 1933-34, hvor der manglede arbejde overalt i Danmark, blev min far fyret fra FH ved juletid. Men man skulle stille op hver dag for at høre om der var/blev arbejde og samtidig stemple. Bl.a. blev far sat til at skovle sne i den periode.

Efter et par måneders arbejdsløshed,

gik far op på FHs kontor for at få en anbefaling. Her mødte han Fritz Hansen jr., der spurgte, hvad far ville der. Da han fik at vide, at far var blevet fyret, fik far besked på at møde næste morgen, og hans værk-fører fik besked på, aldrig at fyre far uden at Fritz vidste det – for de havde jo været legekammerater som børn. Dette blev min far både stolt og glad for.

□

EFTERLYSNING

På Arkivet har vi en masse fotografier af møbelproduktionen på Fritz Hansens Eftf., men vi har næsten ingen oplysninger om, hvad det er, der foregår på billederne.

Hvad er det for maskiner, der bruges, og hvor er det i produktionen, at billederne er taget?

Vi vil gerne i kontakt med gamle FH-medarbejdere, der kan fortælle os mere om motiverne på de mange billeder – og måske også sætte navne og årstal på.



INGER MARIE NIELSEN, HESTETANG

Sidste år havde arkivet besøg af en slægtsforsker, der søgte oplysninger om sin oldemor fra Hestetang, Inger Marie Nielsen. Hun var født den 26.10.1860 i Bastrup, og det viste sig, at vi på arkivet havde hendes skudsmålsbog.

Inger Marie var datter af indsidder Niels Nielsen og hustru Christiane Jensen og havde gået i Vassingørød skole.

Inger blev ligesom alle andre, der skulle ud at tjene i perioden fra 1854



Inger Marie Nielsen fotograferet i Hestetang ved en kreativ pindestol. Udateret.

Skudsmålsbog

100

*Inger Marie Nielsen
født i Bastrup, Uggelise Foged,
Frederiksborg Amt.*

Pris: 12 Skilling indbunden.

Hillerød.

Sæes i Wm. Jensen's Bog- & Papirhandel.

til 1921, udstyret med en skudsmålsbog, hvor sognepræst eller sognefoged skulle notere tilgang, når hun ankom til et nyt sogn og afgang, når hun igen forlod det. Hendes arbejdsgivere skulle også indføre, hvor hun havde tjent og i hvilken periode.

1. maj og 1. november var skiftedage, og man blev normalt ansat for et halvt eller et helt år ad gangen.

Sognepræst G. Ovesen autoriserede Ingers skudsmålsbog dagen efter hendes konfirmation i Lyng Kirke den 4. oktober 1874, og allerede den 29. i samme måned drog hun af sted til sin første plads hos Søren Nielsen i Ganløse. Her var hun i to år frem til 1. november 1876, hvorefter hun tog

§ 7.

Det Dyende, som ikke er forsynet med Skudsmaalsbog, eller forsømmer i rette Tid at gjøre nogen af de i § 6 befalede Anmeldelser og derom at erholde Paategning i Skudsmaalsbogen, eller ikke lader denne, overensstemmende med § 4, paategne af den Huusbond, hvis Tjeneste det forlader, bør bøde fra 1 til 10 Rd.

§ 8.

Forsømmer Huusbonden at give den i § 4 befalede Paategning i det Dyendes Skudsmaalsbog, der forlader hans Tjeneste, eller at gjøre den ham efter § 6 paaliggende Anmeldelse, bør han bøde fra 1 til 10 Rd.

§ 9.

Den, som udriver Blade af sin Skudsmaalsbog eller forsættligen gjør Noget i samme ulæseligt, bør bøde fra 5 til 10 Rd., eller straffes med simpelt Fængsel i indtil 8 Dage eller Fængsel paa Vand og Brød i indtil 3 Dage.

Hvo, som forjølster en Skudsmaalsbog, straffes efter de derom gjældende Lovbestemmelser

Inger Marie Nielsen, datter
af Christen Niels Nielsen og
hustru Christiane Jensen i Bødstrup.
født 26^{de} Maj og brynd - d. 10.
Maj 1868 - brynd - d. 10.
Juni 1869 af Villenæs. Med
Læsegang 1874 blev hun udførelt
af Væsenes Råd til Confirma.
Kvind - Tjenest og Confirma.
Læse 1^{de} Dage af Fæd.
Læse da 4 October 1874
Læse da 5 October 1874

J. Nielsen
Papargæst



Inger Marie Nielsen med barnebarnet Rosa.
Udateret, 1920'erne?

til Farum Skole. Efter et halvt år kom Inger til Niels Andersen også i Farum, hvor hun blev i 2½ år.

Så kom hun tilbage til hjemkommunen Lyng-Uggeløse og var først hos H.P Jørgensen i et år og derefter på Bøgeholm frem til 1883. Her får vi at vide, at Inger fik 90 kr. i løn for et helt år, og lønnen steg året efter på Nymøllegård til 50 kr. for vinterhalvåret og 70 kr. for sommerhalvåret.

Den sidste indførsel i skudsmaalsbogen er fra 1. november 1884, hvor P. Jørgensen, Uggeløse med sirlig skrift har noteret, at "Inger Nielsen har tjent mig fra 1ste Novbr. 1883 til 1ste Novbr. 1884 skikkelig og tro". Hvad der sker med Inger derefter, ved vi ikke bestemt, men hendes oldebarn kunne fortælle, at hun med tiden fik

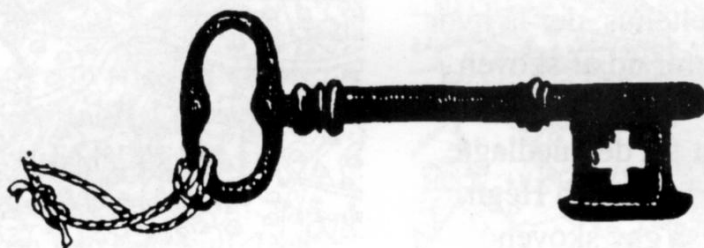


Et af Hestetanghusene, som meget vel kan have været Ingers hjem. 1939.

to sønner, Jens Peter og Niels Peter, vistnok med den samme mand, og at han vist nok var landevejsridder. Inger blev aldrig gift. Hun boede i årenes løb i begge Hestetanghusene på Hestetangsvej og forsørgede sig og sine to drenge ved at gå ud og vaske for folk og passe børn for andre. Hun var meget afholdt og respekteret af sine naboer først og fremmest på grund af sit gode humør, men også fordi hun klarede sig selv og fik sine sønner godt i vej.

Da drengene var flyttet hjemmefra flyttede Inger til "Skovly" ved Nymøllevej, og i sine sidste år boede hun hos mølleren i Nymølle på "Ellenshvile", der nu er revet ned. Alle disse år arbejdede hun for fremmede i alle mulige jobs. Hvis nogen af vore læsere kender noget til Inger eller hendes sønner Jens Peter, der blev købmand ind mod København af, eller Niels Peter, der blev husmand i Farum, vil vi meget gerne høre om det.

□ BS





Den rigtige Lereltebøg i Tokkekøb Hegn 1986.

EN LILLE NY LERELTEBØG

I Kirkehavegaards parkagtige have er gennem årene plantet forskellige træer, der på den ene eller anden måde er markante – som f.eks. en skovfyr fra venskabsbyen i Finland. Nogle af de gamle træer er stormfældet, og andre er nytilkomne. Det gælder bl.a. et lille krøllet bøgetræ med en speciel historie:

Træet er et „barn“ af *Lerelte-bøgen* fra Tokkekøb Hegn, hvor den kuppelformede, såkaldte vrangbøg har navn efter det for længst nedlagte skovløberhus, Lereltehus, der lå hvor Stumpedysselvej fører ud af skoven østpå ved Tokkekøbgård. Skovløberhuset havde navnet fra den nedlagte bebyggelse midt i Tokkekøb Hegn, som en periode også gav skoven

navnet Lerelte Hegn. Træet står nu hvor skovløberstedets tjenestejord har ligget; ved de fleste af skovens huse var afsat et jordstykke til husholdningen. I dag er jordstykket tilplantet med skov, men skovdiget om skovløberstedet ses tæt ved træet. I 1992 fandt den skovinteresserede og trækyndige tegner Poul Juul på at samle nogle bog fra træet og lade dem spire i sin have i Bløvstrød i foråret 1993, altså 10 år siden i år. Det lykkedes rigtig godt, men det spændende var jo, om afkommet ville få samme vrang og forkrøblede vækst som ophavet, for man kan ikke være sikker på at denne vækst er arvelig. Poul Juul fulgte spændt de unge træers vækst - og det er stadig lidt uvist hvordan de vil gro op, men alt tyder nu på, at den gamle Lereltebøgs arveanlæg går igen i de små „krøllede“ bøge, hvoraf Poul Juul har foræret arkivet et par stykker, og hvoraf der nu er udplantet en foran Kirkehavegaard. Selvom Lereltebøgen faktisk gror i Hørsholm Kommune synes vi, at det historiske træ fra vores skov er meget lokalt, og vi glæder os til at barnet vokser til.

Ole Høegh Post □



KALKBRÆNDING

I uge 20 i år kørte Sundhedsstyrelsen en kampagne for at få os alle til at dyrke 30 minutters motion daglig, og i den anledning arrangerede flere lokalarkiver og museer i Frederiksborg Amt motionsture med lokalhistorisk indhold.

Også LAFAK arrangerede en tur til Terkelskoven, Mølleåen og Hestetangsmøllerne, hvor Ole Peters var guide.

Jorden i Terkelskoven er meget kalkholdig, og vi kom på turen til at tale om kalkgravning, og om hvordan man egentlig brænder kalk, og vi mente, at det nok kunne interessere Nøglehullets læsere.

Kalk forekommer ikke som sådan i naturen, men fremstilles af det naturlige forekommende calciumkarbonat. Det bruges først og fremmest til kalkmørtel, altså den mørtel, der binder mursten sammen.

Kalk fremstilles ved en glødning af kalksten – den såkaldte kalkbrænding – i særlige ovne.

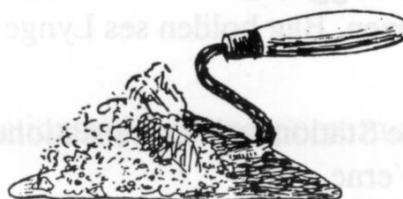
I princippet opstables kalkstenene i en skakt adskilt fra noget brændsel, der antændes og opvarmer kalkstenene. Når ovnsens indhold er rødglødende, er brændingen færdig, og ovnen åbnes og afkøles hurtigt, hvorefter kalken kan tages ud. Der

findes flere forskellige ovntyper fra helt små til kæmpe ringovne.

Når man skal lave kalkmørtel, skal kalken først læskes. Det gøres ifølge Salomonsens Konversations Leksikon bedst i en gravet kalkkule i jorden, hvor man tilføjer kalken vand, og der dannes læsket kalk (calciumhydroxyd).

Den læskede kalk blandes med sand i forholdet 1:3 og tilsættes vand, til mørtelen får en passende konsistens. Når kalken i mørtelen optager kul-syre fra luften omdannes den til calciumkarbonat og bliver stenhård.

□ BS





Lyng-Uggeløses damehåndboldhold i kamp på sportspladsen, en mark overfor stationen. Bag bolden ses Lyng Kro. Se også forsiden, ca. 1938.

Lyng Stationsvej set fra stationen mod Brugsen og pakhusene, slutningen af 1930'erne.





Udsigt fra Lyng Station mod Gladgaard. I baggrunden Slangstrupvejs gamle vejføring med vejtræer. Ca. 1930.

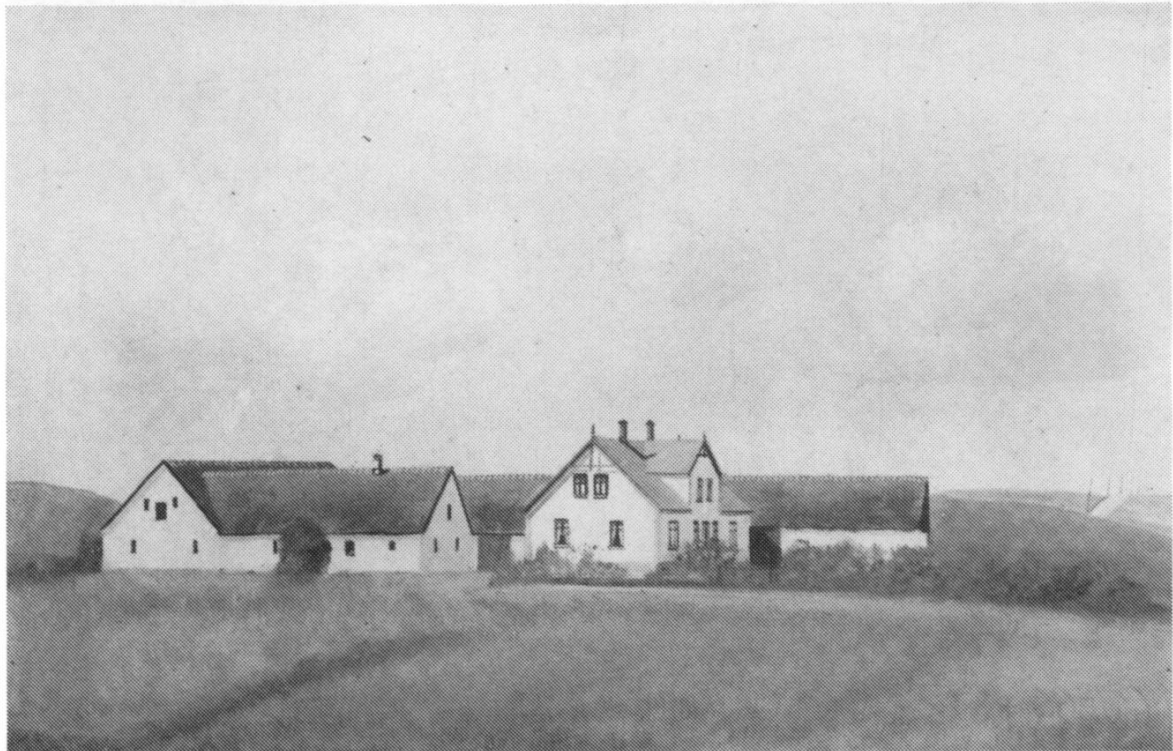
Udsigt fra gavlvindue i Lyng Station over Stationsvej og banesporet mod øst, ca. 1930.





Julemosegaard på Slangstrupvej brændte ca. 1927 – hvor der var fri udsigt til „Troldhøj“ i baggrunden.

Nytilkommet maleri i svulstig gulddramme: gården Holmevang på Kærhøjgårdsvej, vel fra 1890'erne.





To næsten samtidige fotografier af den gamle smedje ved Smedegyden i Blovstrød, 1941.





Markvej ved Sjælsø 1941. Et flot landskabsbillede, men hvor? Kunne være fra sydsiden: skov t.v., sø t.h. – og er det ikke Bøgebjerg-bøgen i Kettinge i baggrunden?

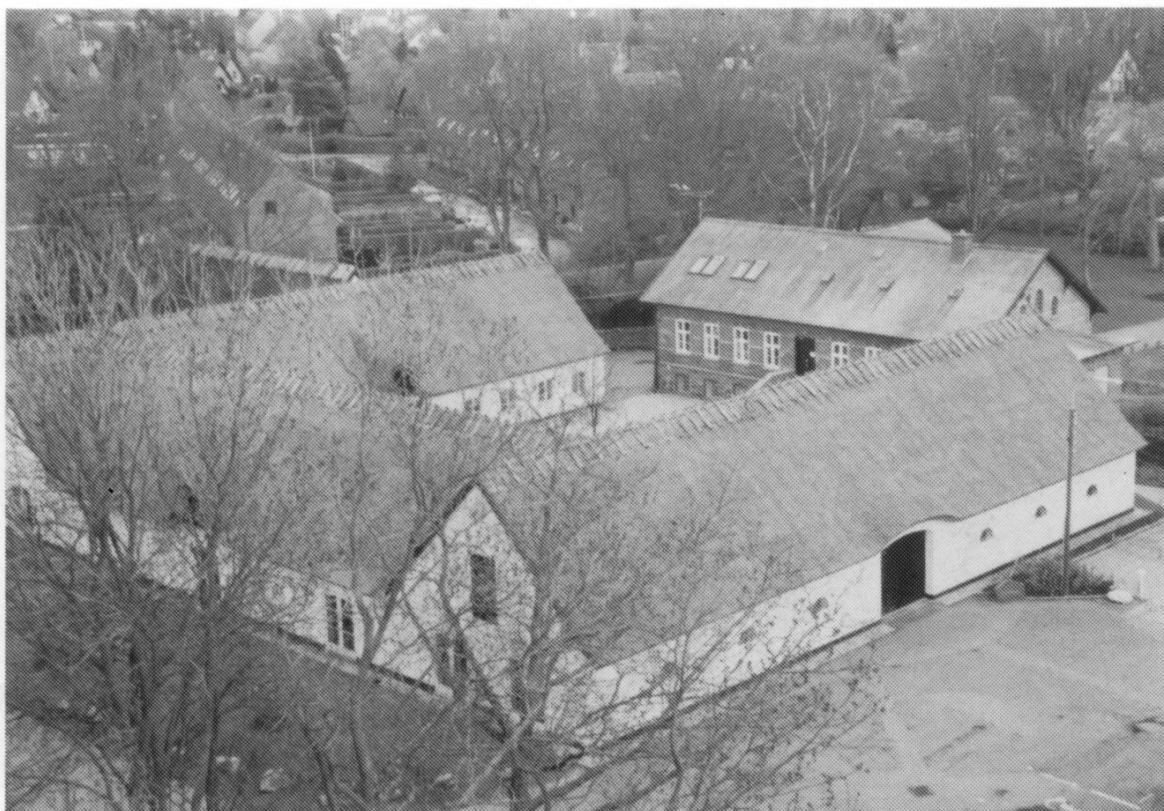
Frederiksborgvej i Lillerød. Billedet er fra midten af 1950'erne, men den gamle bil vildleder. I midten ses „Kommunehuset“'s lave hvide facade.





Lillerød Gadekær på Frederiksborgvej blev opfyldt for 50 år siden for at give mere plads til vejen. Omkring 1921 blev bunden oprenset. Bemærk at Damhuset i baggrunden har stråtag på den gamle del. Til sammenligning et foto fra 1939 af gadekær og Damhus, set fra smedens hjørne.





Udsigt fra Lillerød Kirkes tårn-stillads 1. maj i år: „luftfotos“ af Kirkehavegaard – med arkivet – og statens gårde, Toftehavegaard og Hvidesten.

